

Mayafolket

Mayafolket

- Mayasivilisasjonen eksisterte i tre tusen år i Amerika.
- Sivilisasjonen nådde sitt høydepunkt for 1500 år siden.
- Mayaenes byer kjempet mot hverandre i kampen om å dominere landområdene.

Mayaene bygde pyramider, utviklet skriftspråk og lagde kunst. De var også eksperter innenfor matematikk og astronomi.

Mayasivilisasjonen er en betegnelse på indianerfolks kultur som utviklet seg og eksisterte i tre tusen år i det førkolumbiske Mellom-Amerika. Sivilisasjonen nådde sitt høydepunkt for om lag 1500 år siden i det som er dagens Guatemala, Belize, Mexico, Honduras og El Salvador. Mayasivilisasjonen var ikke et imperium, men bestod snarere av bystater som kjempet om regional dominans. Det var sykluser av vekst og fall, for de enkelte bystater opplevde både oppgang og nedgang. I mayasivilisasjonen ble det bygd høye tempelpyramider, utviklet skriftspråk, laget vakker kunst og avansert matematikk og astronomi. I tillegg hadde gudeverdenen avgjørende betydning for alle områder av menneskenes liv.

Bilde: Ruiner i Mexico.

Mayafolket

- Mayaene var etterkommere etter mennesker som innvandret til Amerika for over 30 000 år siden.
- Gjennom tusener av år spredte menneskene seg over hele Amerika.
- Etter hvert ble man bofaste jordbrukere som dyrket mais.
- Med tiden oppstod det landsbyer og større bysamfunn.

Kartet viser hvor mayafolket levde.

I følge mayafolkets egen skapelsesberetning spilte maisen en sentral rolle da gudene bestemte seg for å skape mennesker. For det fortelles at gudene først forsøkte med flere materialer, men verken leire, tre eller kjøtt syntes å gi mennesket de ønskelige egenskaper. Imidlertid ble det full klaff da man malte mais og tilsatte vann. Om mayafolket selv hadde svaret på hvordan de oppstod, har arkeologene en annen tilnærming på mayasivilisasjonens begynnelse. Det man vet er at de første amerikanerne innvandret fra Asia over det tørrlagte Beringstredet, og at menneskene gjennom tusener av år spredte seg over hele Nord- og Sør-Amerika. Mange oppgav etter hvert nomadetilværelsen som jegere og samlere, og ble i stedet bofaste jordbrukere hvor maisen ganske riktig var viktig. Landsbyer oppstod, og med tiden vokste de første større bysamfunn fram i det som er dagens Mexico. Her spilte et annet indiansk folk, olmekerne, en viktig rolle, og man antar at mayasivilisasjonen hentet mye herfra som man senere videreutviklet.

Kart: Yucatánhalvøya.

Mayafolket

- Årene mellom 150 til 900 blir regnet som mayafolkets storhetstid.
- Da vokste det fram tempelbyer som ble styrt av prestekonger.
- Til byene kom folk for å selge eller kjøpe matvarer, pynt eller verktøy.

Midt i regnskogen lå den enorme byen Tikal. Her levde det 90 000 mennesker.

Årene mellom 150 til 900 regnes som mayasivilisasjonens glanstid. Dette blir betegnet som kulturens klassiske periode, en tid da det vokste fram mange nye sentre i lavlandet ved Yucatán-halvøya. Her fantes det tempelbyer som var midtpunkt i bystater styrt av prestekonger. Samtidig var byene også sentra for handel. Hit kom folk for å selge eller kjøpe fjær, kakao, squash, poteter, bønner, salt eller bomull. Keramikk, verktøy og fine steiner som obsidian og jade var også populært. Tikal kan med rette sies å være den mest kjente og viktigste mayabyen. Midt i regnskogen lå denne blomstrende storbyen som rommet 90 000 innbyggere. Her fantes det flere tusen bygninger, deriblant boliger, palasser og tempelpyramider med en høyde på 70 meter. Tikal lå lenge i krig med andre omkringliggende bystater, men i den klassiske perioden klarte man å beseire flere av fiendene. Således ble Tikal politisk, økonomisk og militært dominerende i mayaregionen.

Mayafolket

- Mayafolket var dyktige jordbrukere.
- De dyrket mais, bønner, gresskar, bananer og kakao.
- Mayaene alte opp kalkuner og røktet bier.

Mayafolkets maisgud måtte behandle med respekt dersom avlingen skulle bli god.

Mayasivilisasjonen hadde varierte og sofistikerte metoder når det gjaldt å produsere mat, og de hadde et rikt kosthold. Maten kunne omfatte dyr fra vann og land, men også jordbruksprodukter. Den viktigste matvaren var som tidligere nevnt mais, men også bønner, kakao, chili, bananer og gresskar ble dyrket. Bøndene ryddet skog og terrasserte åssidene, alte opp kalkuner og røktet bier. Det var viktig at maisavlingen ble god. En god høst betydde i så måte at man kunne leve godt i tiden som kom, mens det derimot ble vanskeligere dersom avlingen ble dårlig. Samtidig var maisen selve symbolet på hele eksistensen. Man hadde sågar en egen maisgud som selvsagt måtte behandles med den største respekt.

Mayafolket

- Mayaene var matematiske mestere.
- De hadde et eget tallsystem som bestod av 20 grunntall.
- Tallsystemet bestod av tre symboler.
- Ved å kombinere symbolene, kunne man skrive alle tall.

Hvorfor hadde man 20 grunntall?

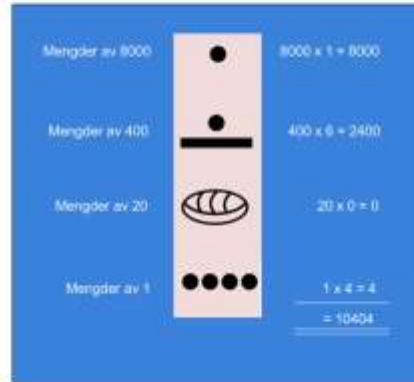
0	1	2	3	4
	•	••	•••	••••
5	6	7	8	9
	•	••	•••	••••
10	11	12	13	14
	•	••	•••	••••
15	16	17	18	19
	•	••	•••	••••

Mayaene var matematiske mestere. De hadde et eget tallsystem som bestod av 20 grunntall. Årsaken til at man benyttet seg av 20, var rett og slett at dette er det samlede antall fingrer og tær som et menneske har. Mayaene var for øvrig tidligere ute med å bruke tallet null enn sine samtidige europeere.

Mayaenes tallsystem bestod av tre symboler. Disse var en prikk, en strek og et sneglehus. Sneglehuset symboliserte null, prikken en, mens streken stod for fem. Ved å kombinere symbolene, kunne man skrive alle tall. Over har vi satt inn tallene fra 1 til 19.

Mayafolket

- Ved å bruke de 20 grunntallene, kunne man skrive så store tall som man ville.
- Finnes det noen likheter mellom vårt og mayaenes tallsystem?

Skulle man skrive tall som var større en 19, måtte man ha et nytt lag øverst. En prikk i dette laget ville i så fall stå for en 20-mengde. Et nytt lag enda høyere opp ville stå for 400-mengder, mens et fjerde lag vill stå for 8000-mengder. Ved å legge sammen de ulike lagene, kunne man skrive de tallene man ville.

Mayafolket

- Det var mayaene som oppfant det første skriftspråket i Amerika.
- Skriftspråket bestod av 700 hieroglyfer.
- Man skrev i bøker med sider av bark.
- Man kunne også risse tegnene i stein eller på vegger.

Det var bare de høytstående mayaer som fikk lov til å jobbe som skrivere.

Det var mayaene som oppfant det første skriftspråket i Amerika. Man skrev i bøker med sider av bark som ble brettet, samtidig som man også risset sine tegn på steinsøyler, altere eller vegger. Skriftspråket bestod av om lag 700 hieroglyfer som enten var ord eller vokaler og konsonanter. Å skrive var høyt verdsatt blant mayaene, og det var derfor bare vel ansette mennesker som ble betrodd slike stillinger. Mye av det som finnes av litteratur fra mayaene beskriver store hendelser i de ulike rikene, enten det dreier seg om kriger, erobringer, religiøse ritualer eller framtrede personer.

Mayafolket

- Mayaene studerte himmelen for å finne svar på store spørsmål.
- Man trodde at planetene var guder som styrte livet på jorden.
- Bevegelser på himmelen ble betraktet som budskap til menneskene.

Ved å studere stjerner og planeter, lagde mayaene kalendere som gjorde at de kunne forstå fortiden og forutsi framtiden.

Mayaene var fremragende vitenskapsmenn som trodde at de kunne få svar på de store spørsmålene ved å studere himmelen, for her fantes det stjerner og planeter som gav klare indikasjoner på hva som skulle skje. Mayaene trodde at planetene var guder som styrte livet på jorden. En solformørkelse eller bestemte bevegelser på himmelen kunne derfor betraktes som budskap til menneskene. Dersom man fryktet en katastrofe truet, kunne man forsøke å avverge den ved å ofre til gudene. Det var derfor ikke rart at mayafolket gjorde beregninger for planeters omløpstid rundt solen eller at de målte himmellegemers sykluser. Mer merkelig er det derimot at folket, som tross alt manglet moderne måleutstyr, klarte å gjøre svært nøyaktige observasjoner og utregninger.

Mayafolket var svært opptatt av tiden. Man trodde at tiden gikk i ring, og at den dermed gjentok seg selv. Mayaene hadde utviklet to egne kalendere. Det hellige året hadde 260 dager, mens det solare året hadde 360 dager, samt fem onde dager der man blidgjorde gudene. I de fem onde dagene var samfunnet lammet av frykt. Man gjemte seg innendørs og arbeidet ikke. Å føde på en av disse dagene var noe av det verste som kunne skje, for man risikerte i så fall å få et uhyre.

Mayaene kombinerte kalendrene i en større syklus som til sammen varte i 52 år. Dette var så langt tid det tok før en bestemt kombinasjon av dager igjen ville forekomme. Samtidig viste mayaenes beregninger at verden ble skapt i år 3114 f.Kr. og at den skulle gå under i 2012. Etter undergangen ventet derimot en ny og bedre verden hvor alle feil og mangler var borte.

Bilde: Mayakalender.

Mayafolket

- Mayafolket ofret for å blidgjøre gudene.
- Man kunne ofre matvarer som kakao, honning, frø og mais.
- Også dyr som hund, jaguar, papegøye og krokodille kunne bli ofret til gudene.
- Det er også kjent at mennesker kunne ofres, men dette var mindre vanlig.

Man kjenner til at mayafolket ofret for å blidgjøre eller oppfylle sine forpliktelser ovenfor gudene. Ofringer var religiøse aktiviteter som kunne involvere avliving av en lang rekke dyr, deriblant hjort, hund, vaktel, kalkun, jaguar, papegøye, skilpadde, puma, krokodille og ekorn. Også matvarer som kakao, squash, frø, honning og mais ble ofret. Også blodofring av medlemmer av samfunnet var en vanlig offermetode. Vi vet også at det forekom menneskeoffer, men dette var likevel mindre vanlig. Menneskeoffer kunne være knyttet til hendelser som ulykker, krigføring eller når nye templer skulle innvies, og de rammet først og fremst krigsfanger fra nabostammene. Til en viss grad er det kjent at også barn kunne bli ofret. Etter sigende var dette den beste gudegave, for barnekroppens livskraft var svært høy. Når et menneske skulle ofres, kunne man holde vedkommende fast i armer og ben mens presten skar ut hjertet. Offeret kunne også bli skutt med pil, flådd, halshogd, kastet fra et stup eller druknet.

Mayafolket

- I grunnen under mayariket var det grotter og ganger.
- Mayaene kalte stedet for Xibalba.
- Her trodde man at Dødens herre holdt til.
- Døde sjeler måtte gå gjennom en redselsfull hinderløype før de kom til en bedre tilværelse.

Xibalba var et fryktet sted blant mayafolket. Man mente at Xibalba var et underjordisk sted som rent fysisk fantes i de mange grottene som gjennomhullet grunnen under riket. Fryktens sted ble regjert av dødsgudene og deres hjelpere. Om Dødens herre fortelles det at han var mager og illeluktende, og at han bar et kjede av øyeepler om halsen.

Døde sjeler måtte gjennomgå en rekke prøvelser i Xibalba. Her skulle de døde krysse en slags hinderløype bestående av blodfylte elver og rom fulle av blant annet skarpe kniver, flaggermus, jaguarer og ild. De som klarte prøvelsene, fikk reise videre til en bedre tilværelse. Annerledes var det med de døde sjelene som mislyktes, for de måtte belage seg på en evig tilværelse på dette mørke og uhyggelige stedet.

I hulene under mayaens byer er det mange spor som kan gi innsikt i tilværelsen for over ett tusen år siden. Her finnes veggmalerier, redskaper og små templer, og ikke minst levninger av mennesker som av en eller annen grunn har havnet i dødsriket. Om dette skyldes ofringer eller at stedet har blitt brukt som gravplass, er foreløpig usikkert.

Mayafolket

- I mayaenes byer var det egne plasser som var laget for ballspillet pitz.
- Deltakerne brukte hodet, hoftene og skuldrene for å styre ballen mot målet.
- Ballen var laget av gummi og kunne veie åtte kilo.

Enkelte tror at pitz var et spill på liv og død hvor taperne ble ofret til gudene.

Mayaenes byer hadde ofte egne åpne plasser som var laget for et helt spesielt ballspill kalt pitz. Deltakerne brukte hodet, hoftene og skuldrene for å styre en opptil åtte kilo tung gummiball mot målet. Som beskyttelse hadde spillerne på seg belter. Samtidig var også albuer, knær og håndledd spesielt beskyttet. Hvor alvorlig spillet var, vet man ikke med sikkerhet. Det kan først og fremst ha blitt brukt som rekreasjon, men muligens var det mer alvor enn som så. Enkelte mener at pitz var et spill på liv og død som også omfattet at taperne ble ofret til gudene.

Det fortelles at ballspillet hadde en religiøs betydning. Mayaene gjenskapte en mytisk hendelse fra dødsriket hvor de såkalte Heltetvillingene beseiret dødens herskere i dette spillet før de vekket sin far opp fra de døde. I følge myten ble faren gjenfødt som maisguden, mens tvillingene ble til solen og månen.

Mayafolket

- Mayafolkets storhetstid var over på 900-tallet.
- Storslagne mayabyer ble plutselig fraflyttet og liggende øde.
- Enkelte steder eksisterte det fremdeles noen mindre byer.

Da spanjolene kom til Amerika på 1500-tallet, ble de siste mayabyene erobret.

Mayasivilisasjonens storhetstid var over på 900-tallet. Storslagne byer ble fraflyttet, noe som lenge var et mysterium for arkeologer og historikere. For hvor ble det av rikets mange millioner innbyggere, og hvorfor flyttet de? Krig, overbefolkning og jordskjelv har vært lansert som mulige forklaringer på nedgangen, men i dag tyder mye på at det var omfattende tørkeperioder som først og fremst bidro til at folk forlot de en gang så blomstrende byene. Etter dette ble ingen nye byer bygd i sentrum av riket, mens templer og palasser ble overgrodd av jungel.

Lenger nord var det flere små mayabyer som overlevde og som senere vokste i størrelse. Likevel nådde ikke disse byene de samme høyder som hva tilfellet var under den klassiske periodens gullalder. Da spanjolene ankom på 1500-tallet, levde mayaene igjen i spredte bystater. Hver for seg kjempet bystatene hardt mot de spanske erobrerne. Den siste bystaten kapitulerte i 1697.

Mayafolket

- I dag lever det om lag 8 millioner mayaer i Mexico, Guatemala, Belize og Honduras.
- De fleste livnærer seg som bønder, håndverkere og handelsfolk.

I dag lever det om lag 8 millioner mayaer i Mexico, Guatemala, Belize og Honduras. De fleste livnærer seg som bønder, håndverkere og handelsfolk.

Mayafolket

Bildd	Lenke	Reitgjetar:
Forside	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Rune	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Kat	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Tial	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Kalende	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Max	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Til	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Swift	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Xabba	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Bil	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Umal	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Bam	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Mann	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Oril	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/
Kenne	http://www.folk.computer.no/indlegg/52867862746aa346b84d89a2/	http://www.computer.no/forbennes/52867862746aa346b84d89a2/